

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Հետազոտության թեման՝	ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՊՐՈՑԵՍՈՒՄ
Առարկան՝	ՖԻԶԻԿԱ
Հետազոտող ուսուցիչ՝	ԱՆՅՈՒՏԱ ՍԱՐԳՍՅԱՆ
Ուսումնական հաստատություն՝	Ք. ԱՐՏԱՇԱՏԻ Հ. ՃԳՆԱՎՈՐՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀՏ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԳՊՐՈՑ

Երևան, 2022

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ	2
ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	3
ԻՆՉՊԻՍԻՄԵԹՈՂԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՆ ԼՈՒԾՎՈՒՄ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ 4	
ՑՈՒՑԱՂԱԿԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՂ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ.....	6
ՑՈՒՑԱՂԱԿԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԻ ՄԵԹՈՂԻԿԱՆ ԵՎ ՏԵԽՆԻԿԱՆ.....	6
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	11
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	13

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ցուցադրական փորձերի և լաբորատոր աշխատանքների ձևով կատարվող գործնական աշխատանքները ֆիզիկայի դասընթացի անբաժանելի, օրգանական մասն է:

Ինչպես ցույց է տալիս փորձը՝ տեսական նյութի և էքսպերիմենտի հաջող զուգակցումից ստացվում է լավագույն մանկավարժական արդյունք:

Գործնական աշխատանքները նախատեսվում են սովորողների կիրառական կարողությունները զարգացնելու նպատակով: Դրանց կատարումը հնարավորություն է տալիս սովորողներին՝ ստացած գիտելիքները կիրառել գործնականում: Գործնական աշխատանքները նպաստում են աշակերտների ակտիվ գործունեության զարգացման, աշխատասիրության, ինքնուրույնության, խթանում են ու զարգացնում հաղորդակցական բոլոր կարողությունները:

ԻՆՉՊԻՍԻ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՆ ԼՈՒԾՎՈՒՄ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ

Ցուցադրական փորձերը, ինչպես հայտնի է, ձևավորում են նախկինում կուտակված նախնական պատկերացումները, որոնք առարկայի ուսումնասիրման սկզբում ոչ բոլոր սովորողների համար են լինում միանման և անբասիր:

Այդ փորձերը լրացնում և ընդլայնում են սովորողների մտահորիզոնը ողջ դասընթացի ուսումնասիրման ընթացքում:

Դրանք ստեղծում են սկզբնական ճիշտ պատկերացումներ ֆիզիկական նոր երևույթների և պրոցեսների մասին, բացահայտում են օրինաչափություն, ծանոթանում են հետազոտական մեթոդներին, ցույց են տալիս որոշ նոր սարքերի և կայանքների կառուցվածքն ու գործողությունները:

Այդ ամենը կոնկրետացնում և ավելի համոզիչ են դարձնում ուսուցչի դասողությունները նոր նյութի բացատրական ընթացքում, ավելի հասկանալի են դարձնում նյութը, հարուցում և պահպանում հետաքրքրություն առարկայի նկատմամբ:

Ընդհանուր և գործնական պարապմունքի ձևով լաբորատոր աշխատանքները հնարավորություն են տալիս կատարելագործել, զարգացնել ու խորացնել նախկինում ստացած սկզբնական պատկերացումները:

Բացի այդ, լաբորատոր աշխատանքները զարգացնում են սարքավորումների հետ աշխատելու կարողություններ ու հմտություններ, մշակում են ինքնուրույնության տարրեր գիտափորձի հետ կապված հարցերը լուծելիս:

Հարցադրումները նախապատրաստում և անց է կացնում ուսուցիչը 30-35 հոգիանոց լսարանի, այսինքն սովորողների առջև:

Ակնհայտ է, որ ցուցադրական փորձերին և լաբորատոր աշխատանքներին պետք է ներկայացվեն տարբեր պահանջներ:

Նպատակների անցկացման և պահանջների միջև այդպիսի տարբերությունները ստիպում են խիստ տարբերել ցուց բւադրական փորձերը լաբորատոր աշխատանքներից:

Ցուցադրական փորձի բովանդակության մեջ պետք է մտնեն փորձեր, որոնք սովորողին նախապատրաստել գործնական պարապմունքներին և փորձեր, որոնք իրենցից ներկայացնում են փորձարարական խնդիրներ:

Ցուցաադրումները և լաբորատոր աշխատանքները կարող են ունենալ որակական և քանակական բնույթ:

I. Սակայն այն դեպքում, երբ պատրաստում են քանակական ցուցադրական փորձեր, պետք է հոգալ այն մասին, որպեսզի չափումներ արդյունքները արտահայտվեն ոչ շատ մեծ ամբողջ թվերով և հաշվարկների համար շատ ժամանակ չպահանջեն:

Ցուցադրական փորձերը նախապատրաստելու օգտակար է հիշել, որ զբաղվելով տարբեր հավասարումներով և հաշվումներով, սովորողները կարող են տեսադաշտից բաց թողնել այն երևույթների բնույթը, որոնք նկարագրվում են այդ հավասարումներով:

ՅՈՒՑԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՅՎՈՂ ՊԱՀԱՆՁՆԵՐԸ

- ՏԵՍԱՆԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆ
- ԴԻՏՈՂԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
- ԱՐՏԱՀԱՅՏՉԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
- ՀՈՒՍԱԼԻ
- ՀԱՄՈՁԻՉ
- ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՂ
- ԲՈՎԱՆԴԱԿԱԼԻՑ
- ԿԱՐՃԱՏԵՎ
- ԼԱՎ ԵՎ ՆՐԲԱԳԵՂ ՁԵՎԱՎՈՐՎԱԾ
- ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻՆ ՀԱՆՐԱԾԱՆՈԹ

Տեսանելի կամ դիտելի՝ փորձը կամ ցուցադրումը պետք է դիտելի լինի դասասենյակի բոլոր տեղերից: Այլապես փորձը կորցնում է իր նշանակությունը, դառնում անօգուտ և հաճախ բերում է սկզբում կարգապահության խախտման, այնուհետև հետաքրքրության կորստի:

Հուսալի՝ այսինքն նախօրոք մանրակրկիտ նախապատրաստված, բազմակի փորձարկված և հաջողություն ապահովող:

Համոզիչ՝ չհարուցեն ոչ մի կասկած նրանց ճշմարիտ լինելու մեջ և առիթ չտան սխալ մեկնաբանելու:

Հետաքրքիր՝ հարցադրումները պետք է ազդեն, ոչ միայն մտավոր ընկալման վրա, այլև սովորողների երևակայության վրա, նրանց մեջ առաջացնել հետաքրքրություն, որպեսզի դասի ընթացքում հնարավոր լինի ամբողջ դասարանի ուշադրությունը արագ կենտրոնացնել որոշ կարճատև ժամանակամիջոցների վրա:

Կարճատև՝ անհրաժեշտ է ,որ դասը չձգձգվի: Եթե պետք է՝ փորձը կրկնել մի քանի անգամ: Օրինակ, երբ պետք է բացատրել ցուցադրվող երևույթի պատահական լինելու մասին ենթադրությունը:

Ոչ բոլոր աշակերտներն են հասցնում տեսնել անհրաժեշտ մանրամասներ:

Փորձերին նախապատրաստվելիս և անցկացնելու պետք է ձգտել միջոցների և էներգիայի նվազագույն ծախսով հասնել փորձի մեթոդական արժեքի առավելագույնին և անպայման պահպանել անվտանգության տեխնիկայի հանրաձանոթ կանոնները:

Չի կարելի դասը ծանրաբեռնել մեծ թվով ցուցադրումներով:

Մեթոդական տեսանկյունից լավագույնն այն լուծումն է, երբ բացատրությունները տրվում են փորձին զուգընթաց: Բացատրությունները և փորձը տրամաբանորեն միաձուլվում են մի ընդհանուր անխզելի պրոցեսում որպես ուսուցչի և աշակերտների հրապուրիչ և համոզիչ գրույց:

Որպեսզի աշակերտները գործնական աշխատանքները կատարեն գիտակցաբար, ոչ թե որպես մեքենայաբար նմանակում, հարկավոր է դրանք անցկացնել մեթոդական հետևյալ պահանջներին համատատասխան:

1. Աշակերտներին ծանոթացնել յուրաքանչյուր գործնական աշխատանքի նպատակներին:
2. Դասարանում ձևավորել ստեղծագործական համագործակցության մթնոլորտ, կաշկանդել սովորողների նախաձեռնելու ցանկությունը, նրանց հնարավորություն տալ ընտրելու նախանշված նպատակին հասնելու ուղիներ:
3. Ձևակերպել ստեղծագործական բնույթի առաջադրանքներ, աշխատանքների արդյունքների արձանագրման ինքնատիպ միջոցներ:

ՅՈՒՑԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐԻ ՄԵԹՈԴԻԿԱՆ ԵՎ ՏԵԽՆԻԿԱՆ

Գործնական աշխատանքների մեթոդիկայի և տեխնիկական համարյա անխզելի են: Նրանց միջև դժվար է նշել որոշակի սահման, այդ պատճառով նպատակահարմար է դրանք քննարկել միասին: Իհարկե, անհրաժեշտ է տարբերել փորձի նախապատրաստման մեթոդիկայի տեխնիկական ուսումնական պրոցեսում նրա կիրառման մեթոդիկայից:

Երբ հարց է դրվում այն մասին, թե դասի որ մասում պետք է ցուցադրելու կամ այն փորձը կամ անցկացնել լաբորատոր աշխատանքը, որպեսզի մյուս հնարքներին զուգընթաց ընդգծել ,բացահայտել և ավելի համոզիչ դարձնել ուսումնասիրվող նյութը, ապա խոսքը վերաբերում է ֆիզիկայի դասավանդման մեթոդիկայի ընդհանրապես: Փորձն այս դեպքում ենթադրվում չավարտած, մշակված տեսքով, որպես պատրաստի օղակ, որը մտցվում է ուսումնական պրոցեսի այս կամ այն մասում:

Բոլորովին այլ, ավելի կոնկրետ ու նեղ է դառնում խնդիրը, երբ մշակվում են առանձին ցուցադրական փորձեր կամ լաբորատոր աշխատանքներ, այսինքն՝ երբ լուծվում է այն խնդիրը, թե ինչպես է ընդհանրապես նպատակահարմար անցկացնել այդ փորձերը դասարանում, ինչպես պետք է փոփոխել և հարմարեցնել փորձը նախօրոք տրված պայմաններին: Այստեղ առաջին պլան են մղվում փորձի մեթոդական և տեխնիկական:

Դիցուք պետք է ուսումնասիրել Բոյլ-Մարիոտտի օրենքը: Այդ նպատակով ընտրվում են օրինակ՝ սիլֆոնով և տեխնիկական մանոմետրով ցուցադրական փորձը և համապատասխան լաբորատոր փորձը: Որոշում են, ինչի՞ց սկսել ուսումնասիրությունը՝ լաբորատոր աշխատանքի՞ց, թե՞ ցուցադրական փորձից:

Ինչպես վարվել՝ ցույց տալ փորձը և դիմումները, անել եզրակացություն օրինաչափությունների վերաբերյալ, թե՞ սկզբում պատմել ու բացահայտել օրենքի էությունը, օգտվելով գրատախտակին արված սխեմատիկ գծագրերից, իսկ այնուհետև փորձով լուսաբանել այն: Ծավալի կախումը ճնշումից արտահայտող գրաֆիկը գծել ցուցադրական փորձի տվյալներով, թե՞ գրաֆիկը տալ առանձին: Հեշտ է տեսնել, որ այստեղ փորձի մեթոդիկական և տեխնիկական լիովին բացակայում են, իսկ լուծվում են ընդհանուր մեթոդական հարցեր:

Բայց հենց որ ուշադրություն կդարձվի յուրաքանչյուր փորձի կատարմանը, սարքերի գուգակցմանը, դրանց դասավորությանը, ապա անմիջապես հարկ է լինում լուծել մի շարք հարցեր. ցուցադրման հաջորդականությունը (ինչ ճնշումից է հարմար սկսել, փորձը՝ մթնոլորտայինից մեծ, թե փոքր), դիմումների ժամանակ ամենագլխավորից, հիմնական առանձնացումը (պտուտակահան մամլիչով սիլֆոնով և տեխնիկական մանոմետրը), ինչի՞ վրա ամենից առաջ պետք է կենտրոնացնել սովորողների ուշադրությունը (ըստ համապատասխան քանակների ծավալի ճնշման չափումը թույլատրելի սխալանքներով), ի՞նչը պետք է մնա սովորում որպես երկրորդական (միացնող խողովակները) կամ բոլորովին հանվի սովորողների ուշադրությունից (պտուտակահան մամլիչը հողակապավոր կառուցվածքը) և այլն: Ահա հենց սա էլ կազմում է փորձի կազմակերպման ու անցկացման մեթոդիկայի ու տեխնիկայի էությունը:

Դպրոցական պրակտիկայում կիրառում են սովորողների կողմից ցուցադրական փորձերի ընկալման երկու եղանակ, այդ պատճառով գոյություն ունի փորձի կատարման այս կամ այն մեթոդիկան:

Եղանակներից մեկը կարելի է համարել հիմնական. այն կազմված է անմիջական զննման համար փորձերի ու կայանքների կառուցվածքի նախապատրաստումից ու ցուցադրումից

Մյուս եղանակն այս կամ այն սարքերի ու փորձերի պրոյեկտումն է էկրանի վրա նրանց պատկերները դիտելու համար:

Այս կամ այն գործնական աշխատանքը պլանավորելու կարևոր է հաշվարկել կատարման համար անհրաժեշտ ժամանակը:

Գործնական աշխատանքի կատարումից հետո ցանկալի է դասարանում քննարկել արդյունքները, սովորողներին հնարավորություն տալ պարզելու նաև առաջադրված խնդիրների ոչ ավանդական, ստեղծագործական և ինքնատիպ լուծումներ:

Գործնական աշխատանքների կատարման հաճախությունը որոշվում է թեմատիկ պլանով:

Գնահատելիս հաշվի է առնվում յուրաքանչյուր աշակերտի կողմից աշխատանքին մասնակցության աստիճանը և արդյունքները ներկայացնելու, վերլուծելու, մեկնաբանելու կարողությունները:

Գործնական աշխատանքները աշակերտներին ներկայացվում են որպես բանավոր դասավանդման բաղկացուցիչ մաս:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Գործնական աշխատանքները կարելի է կազմակերպել հետևյալ քայլերի միջոցով

- Առաջադրանքի պլանավորում:
- Առաջադրանք կատարում :
- Կատարման ընթացքի խթանում:
- Վերահսկողություն:
- Կատարված գործնական աշխատանքի արդյունքների վերլուծություն, թերությունների, սխալների հայտնաբերում:

Այլ կերպ ասած՝ նպատակ, ընթացք և եզրակացություն:

Այսպիսով գործնական աշխատանքները, դիտումները, փորձերը, որոնք հանդիսանում են բնական գիտությունների գիտելիքի հիմնական աղբյուրները, որոնցից սնվում է տեսությունը, ուսումնական պրոցեսի անքակտելի մասն են:

Ճիշտ, ժամանակին և վերը թվարկված պահանջներին համապատասխանող կազմակերպված գործնական աշխատանքները միշտ էլ կարող են մոտիվացիա, հետաքրքրասիրություն առաջացնել տարբեր կարողությունների տեր աշակերտների մոտ և հնարավորություն ստեղծել ավելի շատ աշակերտներ ներգրավելու ուսումնական պրոցեսին, չի բացառվում որ այն կարող է ոմանց համար սկիզբ հանդիսանալ բացելու ճշմարիտ գիտության գաղտնի դռները: Թույլ տալ բացահայտելու, ինքնուրույն վերլուծելու, գործելու, իրավիճակը համակարգված ներկայացնելու, արդյունքներին անդրադառնալու և հետազոտական աշխատանքներ կատարելու կարողություններ և հմտություններ:

Եվ որպես վերջաբան՝ հարկավոր է սովորողների գիտակցության մեջ ամրապնդել հետևյալ գաղափարը.

Գիտափորձը իմացության աղբյուրն է և օգնել նրանց մշակելու մատերիալիստական պատկերացումներ ֆիզիկայի վերաբերյալ՝ որպես գիտություն իրական բնության մասին:

Ժամանակին հանճարեղ ֆիզիկոս Իսահակ Նյուտոնը բավականին համեստ է գնահատել իր հայտնագործությունները. «Ես չգիտեմ մարդիկ ինչ են մտածում իմ մասին,բայց ինձ թվում է,թե ես նման եմ ծովի ավիին խաղացող երեխայի,որն ուրախանում է ամեն անգամ,երբ իրեն հաջողվում է գտնել հարթ մակերևույթով փոքրիկ քարեր կամ արտասովոր տեսքի գեղեցիկ խեցիներ այն դեպքում,երբ դեռևս չբացահայտված տիեզերքի անհատակ ու անեզր օվկիանոսը փռված է իմ առջև»:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

“Ֆիզիկայի ցուցադրական փորձերը միջնակարգ դպրոցում”: Բուրով, Ջվորիկին, Պոկրովսկի,
Ռուսյանցեվ: